

De Nieuwe Economische Agenda van Links (11)

Houd links, haal rechts in

FERD CRONE

Nederland staat voor urgente problemen. De werkgelegenheid wordt afgebroken terwijl juist vereist is dat veel meer mensen werken om de komende lasten van de vergrijzing op te vangen. En we lopen grote achterstanden op in klassieke overheidssectoren zoals zorg, onderwijs en veiligheid. Maar het kabinet Balkenende houdt niet van optreden. Het treedt terug met bezuinigingen, privatiseringen en eigen verantwoordelijkheid voor de burgers. De zorg wordt overgedragen aan particuliere verzekeraars, de energiebedrijven worden verkocht en de uitkeringen worden verlaagd, alsof dan vanzelf iedereen aan het werk komt. Inspiratie en perspectief zijn in de kabinetsverhalen ver te zoeken, het is dan ook niet verrassend dat burgers en bedrijven het vertrouwen in het kabinet kwijtraken.

Ook ik ben voor een terugtrekkende overheid, maar dan in die gevallen waarbij het profijt van de overheid vooral terecht komt bij hogere inkomens en wanneer overheidssteun niet doelmatig is. En ook wat meer individuele verantwoordelijkheid betreft neem ik graag de handschoen op, maar wil daarbij zoeken naar een gemoderniseerde sociale ordening die wel inspireert en vertrouwen inboezemt. Waar kunnen de burgers meer eigen verantwoordelijkheid aan? Velen van ons zijn immers rijker geworden, hebben een hogere opleiding ontvangen en meer gespaard (eigen huis, vermogen). Dus sommige risico's hoeft de overheid niet meer voor iedereen te dragen. En allerlei diensten die de overheid gewend

is te leveren kunnen daarom wellicht worden geprivatiseerd en aan de markt worden overgelaten. Kan dat tot een radicale aanpassing van de linkse agenda leiden, rechtse ideeën in een links kader? Ik zie daar kansen voor: houd links en haal rechts in!¹

Achtereenvolgens komen in deze bijdrage aan de orde welke publieke belangen links centraal moet stellen; hoe de belastingen doelmatiger en eerlijker kunnen worden; waar in de sociale zekerheid de keuzevrijheid kan worden vergroot en tenslotte, hoe de overheid slimmer kan worden georganiseerd, met een nieuwe verhouding tussen markt en overheid.

PUBLIEKE BELANGEN VOLGENS LINKS

De voortreffelijke analyse van Jacobs, Tang en Kalshoven, samen met de boeiende economische artikelenreeks waar het in *S&D* toe aanzette, levert nuttige argumenten. Ook zij pleitten voor marktwerking, meer eigen risico's in de sociale zekerheid en gezondheidszorg en eigen bijdragen in het onderwijs en schetsen een afruitussen doelmatigheid en rechtvaardigheid. Ze gaan zelfs verder: zonder doelmatigheid (bv. door middel van marktwerking) is geen rechtvaardigheid mogelijk.

Geen misverstand: ook ik wil kampioen worden van echte marktwerking en een anti-bureaucratische overheid. Ik zou 'rechts' graag op dit punt willen verslaan ('rechts inhalen'), maar dan met echte marktwerking. Dat betekent keuzevrijheid voor de consument en niet, zoals rechts vaak doet, de afhankelijkheid van de consument van overheidsmonopolies verplaatsen naar pri-

25

Over de auteur Ferd Crone is lid van de Tweede Kamer voor de PvdA en financieel woordvoerder

Noten Zie pag 31

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

vate monopolies. Dit kampioenschap alleen onderscheidt ons echter niet voldoende van rechts. Mijn stelling is dat links niet kan volstaan met een lofzang op de vrije markt. Het principiële onderscheid met rechts is dat wij *uitsluiting* van economisch zwakkere mensen niet accepteren als noodzakelijk bijproduct van marktwerking. Solidariteit als basisprincipe van de sociaal-democratie is daarmee weer geheel terug op de agenda tegenover de ieder-voor-zich-filosofie van het liberaal-conservatieve kabinet. Ook de verdeling van het profijt van de overheid onderscheidt ons van rechts. Nota bene de topinkomens blijken de grootste voordelen van overheidsuitgaven te hebben en de middeninkomens de kleinste, waardoor de cruciale binding van de middengroepen aan de verzorgingsstaat in het geding is. Het profijt van de overheid kan eerlijker worden verdeeld zonder de doelmatigheid te schaden. Maar dan moeten we wel dat andere sociaal-democratische basisbeginsel van wederkerigheid versterken. Dit beginsel eist dat mensen zich maximaal inspannen om iets van hun leven te maken als tegenprestatie voor bescherming door de verzorgingsstaat. Rechten én plichten, voor niets gaat de zon op. Dan kan de economische doelmatigheid zelfs worden verbeterd, dankzij de rechtvaardigheid.

HERVERDELING VAN BELASTINGEN

26 Bezuinigingen zijn vanuit het kabinet de belangrijkste reden voor de versnelde invoering van marktwerking en eigen verantwoordelijkheid. Als de overheid geen geld meer heeft moeten mensen het zelf maar regelen. Het financieringstekort moet van het kabinet omlaag naar een structureel begrotingsevenwicht of -overschot, zodat uit de afnemende rentelasten de toenevende vergrijzinglasten kunnen worden opgevangen. Die prioriteit deel ik. Maar bezuinigen is niet de enige weg naar een lager begrotingstekort, het kan ook door de inkomsten te verhogen. Dat heeft het kabinet echter onbespreekbaar verklaard omdat lastenverzwaring niet doelmatig zou zijn. Linksom of rechtsom leidt het altijd

tot hogere loonkosten door wigvergroting en holt daarmee het economisch draagvlak uit.

Dit moet echter worden genuanceerd. De ene lastenverzwaring is de andere niet. Heffingen op vastgoed (huizen, OZB, hypotheekrente aftrek), consumptie (alcohol, tabak), energieverstopping, vervuiling en ruimtegebruik, hebben een ander effect dan heffingen die direct drukken op inkomen of arbeid. Bovendien worden eigen bijdragen en bezuinigingen ook 'afgewenteld'. Voorzieningen die onmisbaar zijn zullen burgers dan privaat moeten betalen of herverzekeren en dat is ook lastenverzwaring. Het CPB beschouwt de bezuinigingen (3 mld!) op zorg in het Hoofdlijnenakkoord om deze reden dan ook als lastenverzwaring, vergelijkbaar met financiering van de zorg uit premiestijging! Premieverhoging is dus nagenoeg even doelmatig, maar laat wel de solidariteit in tact. Ook bij nieuwe bezuinigingen in de zorg kan het kabinet dus niet volhouden dat ze vanwege doelmatigheid onvermijdelijk zijn. Ze hebben de politieke keuze gemaakt de solidariteit te verminderen.

KLEPTOCRATENTAX

De woningmarkt is een ander voorbeeld waarbij doelmatigheid en solidariteit samengaan. Het SCP laat zien dat vooral de hoogste inkomensgroepen het meest profiteren van de fiscale voorzieningen voor wonen (huur en koop), en dat de middengroepen er het minst profijt van hebben (in 1999 ging het om € 3.1 mld, waarvan de helft voor de 20% hoogste inkomens (SCP, 2004). Een typisch voorbeeld van omgekeerde solidariteit. Dat zit hem vooral in de combinatie van een hoge hypotheekrenteaftrek en een te lage inkomensbijtelling (eigenwoning forfait). De combinatie van het tekort aan huizen en het belastingstelsel, de lage rente en soepele hypotheekverstrekking heeft geleid tot de prijsexplosie in de koopsector. Een machtige groep van banken, projectontwikkelaars en huizenbezitters heeft belang bij de hoge prijzen, maar dat heeft wel geleid tot een grote uitsluiting van de nieuwkomers, de starters. Om de marktverstoring op te

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

heffen zal meer gebouwd moeten worden. De hypotheekrenteaftrek is niet meer het meest doelmatige instrument om mensen aan een (eigen) woning te helpen, maar is vooral een vermogensversneller geworden. Je leent bij aankoop een maximaal bedrag, het hoeft niet afgelost te worden, je woont tegen rentekosten en de waardevermeerdering is onbelast. Onder Paars is er een aantal extremiteiten uitgehaald (consumptief lenen, tweede huis, beperken aftrek tot 30 jaar). Balkenende beperkt niet de onbelaste waardevermeerdering, maar wel dat daarop vervolgens een nieuwe belastingaftrek genomen kan worden. De fiscale behandeling van het eigen huis bevat echter nog steeds grote economische risico's. Als de rente 2% punt stijgt, wat zeer goed mogelijk is ten opzichte van de huidige historisch lage rente, komt er een tegenvaller van 2.6 mld euro in 2007, en daarna loopt dat op. Dat wordt een tegenvaller waarvoor bezuinigd zal moeten worden op andere voorzieningen.

Zowel om de economische doelmatigheid van de huizenmarkt te vergroten en de risico's van de overheid te beperken, als om het profijt eerlijker te verdelen is het noodzakelijk de fiscale bevoordeling toe te spitsen op het verwerven van een huis van alle aspirant-kopers. Ook starters. Dat kan door aftopping van de aftrek voor de hoogste inkomens, maximering van de aftrekbare hypotheeksom, maar het meest logisch lijkt het plaatsen van de schulden en waarde van het eigen huis in box III, met een ruime vrijstelling zodat het huizenbezit wordt bevorderd. Het voordeel is dan voor iedereen gelijk: hoge en lage inkomens, starters en insiders (De Mooij en Stevens, 2003). De omgekeerde solidariteit is dan beëindigd. Uiteraard moet dit alleen voor nieuwe gevallen gaan gelden omdat de huizenmarkt gevoelig zal zijn voor schoksgewijze veranderingen. Het voorbeeld van een aantal Scandinavische landen laat zien dat een schoksgewijze aanpassing van het fiscale regime van huizen de economie in problemen kan brengen. Het voorbeeld van Groot-Brittannië laat echter zien dat een geleidelijke aanpassing heel goed mogelijk is.

Een ander voorbeeld waar doelmatigheid en

solidariteit kunnen samengaan zijn de pensioenen. De overheid geeft fiscale voordelen voor de opbouw van pensioenen: de premies zijn aftrekbaar, terwijl de uitkering belast is tegen een lager belastingtarief. Deze omkeerregel bevoordeelt de hoogste inkomens omdat die aftrek tegen een hoog tarief hebben. Ook deze omgekeerde solidariteit zou kunnen worden beëindigd door de omkeerregel te beperken tot 2 of 1 keer modaal. Iedereen krijgt dan eenzelfde voordeel, en hogere inkomens niet minder maar ook niet meer dan anderen (volgens CPB-berekeningen voor de PvdA-fractie levert dit tot 2020 ruim 2.5 mld per jaar op, daarna minder).

Een studieleenstelsel voor het hoger onderwijs is ook een goed voorbeeld waarin doelmatigheid en solidariteit kunnen worden verankerd. Iedereen kan studeren zonder financiële drempel, dus geen uitsluiting. En iedereen betaalt, na zijn studie, naar draagkracht.

Een kleptocratentax levert financieel niet veel op, maar het drukt wel een maatschappelijke wederkerigheid uit: het stelt een maatschappelijke grens aan extreme inkomens die niet meer in balans zijn met de geleverde prestatie. En het gaat om solidariteit die nodig is om alle inkomens op peil te houden. Een vermogenstoets (met een vrije voet) kan voor zorgverlening evenwicht terugbrengen tussen profijt en de eigen bijdrage van hoogvermogenenden en beperkt de omgekeerde solidariteit dat chronisch zieken meebetalen voor de rijken.

Al deze voorstellen leiden niet tot hogere belastingtarieven. Het gaat om economisch doelmatige lastenverschuiving die geen tot beperkte afwenteling tot gevolg heeft en die eerlijker is. Het kan zelfs de lastenverzwaring van het kabinet in bijvoorbeeld de zorg terugdraaien en maakt ook geld vrij om in te zetten voor een hogere werkbonus (arbeidskorting) om de werkgelegenheid te stimuleren en armoedeval terug te dringen.

ARBEIDSMARKT EN SOCIALE ZEKERHEID

Werk is de beste basis voor integratie in de samenleving en noodzakelijk als economisch

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

draagvlak voor de (vergrijzende) verzorgingsstaat. En banen zijn voor sociaal-democraten cruciaal om de wederkerigheid van de verzorgingsstaat in te vullen. Werk boven inkomen, maar dan moeten de banen er wel zijn. Met Jacobs c.s. stel ik vast dat er tegengestelde analyses zijn. Wordt de werkgelegenheid aan de onderkant door de internationale concurrentie en technologische ontwikkeling uiteindelijk verminderd of wordt dit banenverlies gecompenseerd door de hogere vraag naar lagergeschoold werk in de dienstensector, waaronder verzorging? Vanuit de markt alleen zal het niet komen omdat het wettelijk minimumloon een grens aan laagbetaald werk stelt. Minder productieve mensen zullen alleen aan de slag komen als het productiviteitsstekort wordt gecompenseerd, hetgeen doelmatig is als daarmee maatschappelijk nuttige diensten worden vervuld. Dit bleek zeer effectief te doen via generieke maatregelen als premievrijstelling voor laagbetaald werk (SPAK), vraagsubsidiëring van laagbetaald werk, I/D-Melkertbanen, maar ook lagere belasting (BTW, aftrekposten) en subsidies voor arbeidsintensieve diensten als kinderopvang en verschuiving van lasten op arbeid naar andere grondslagen (milieu, energie), e.d.² Voordeel van dit generieke beleid is dat er meer arbeidsplaatsen voor laaggeschoolden komen en dat werkgevers, zonder veel externe overheidsbemoeienis, deze mensen in dienst nemen. Het verzet tegen Balkenende's bezuinigingen op de vraagstimulering moet dan ook onverminderd door gaan.

28

LEVENSLLOOPREGELING

Van links tot rechts wordt de levensloopregeling naar voren gebracht als tovermiddel voor vele kwalen. Het beperkt de bemoeizuchtige overheid, vergroot de eigen verantwoordelijkheid, zou goedkoper en efficiënter zijn, en wordt door Jacobs c.s. een voorbeeld van specifiek beleid genoemd. Het gaat in zo'n regeling om een, ook door de PvdA al vaker bepleite, integratie van allerlei verzekeringen en voorzieningen voor sociale zekerheid, (pre)pensioen, zorg, levenslang

leren, combinatie van zorg en arbeid en zelfs kinderopvang, scholingsverlof en ziekte en arbeidsongeschiktheid (PvdA-nota 'Sociale Zekerheid bij de Tijd', Bovenberg, CDA, FNV en CNV, Kabinet, Leijnse c.s.). Het klinkt te mooi om waar te zijn: 80% van de mensen is geëmancipeerd en heeft geen last meer van achterstanden. Er kan zeker voor deze groep dan ook meer verwacht worden van zelfredzaamheid en eigen bijdragen tot zelf verzekeren en minder collectieve regelingen. Het zal echter niet meevallen, want het gaat om een samenstel van wat Leijnse c.s. noemen externe risico's (zoals werkloosheid, waar je weinig tot geen invloed op hebt) tot zelfgekozen risico's (zoals zorg voor kinderen). Het is nog onvoldoende in beeld gebracht hoe die risico's verdeeld zijn over groepen, maar het zou me niet verbazen als ze ongelijk zijn verdeeld. Als zwakke groepen een cumulatie van risico's hebben (vaak ziek, kwetsbaar op de arbeidsmarkt, weinig aanpassingscapaciteit door weinig scholing enz.), dan is het vergroten van eigen risico een cumulatie van verliezen voor deze groep. Als omgekeerd de cumulatie bij goed-opgeleiden kleiner is, dan zullen zij zich vrijwillig minder verzekeren want waarom zouden ze meebetelen aan een groep met grotere risico's (averse risicoselectie).

En hoe moet een individuele afweging worden gemaakt tussen investeringen nu (bijvoorbeeld voor kinderopvang of scholing) ten opzichte van later inkomen (pensioen)? De periodes dat men van de individuele spaarrekening geld of uren zal willen opnemen zullen langer zijn, dan de periodes dat men hard werkt en kan sparen. Dus hoe individueler de regeling wordt, des te meer zullen wel de rijken maar niet de modale en lagere inkomens mee kunnen doen. De klassieke politieke tegenstellingen beginnen zich al af te tekenen. De VVD ziet zijn kans schoon richting ministelsel, dus een laag collectief niveau en veel individuele risico's, en het CDA belooft veel, maar weigert nog steeds aan te geven waar het de collectieve bescherming legt. Er mogen wel collectieve regelingen komen, maar er mag niet collectief maar alleen individueel worden ingelegd.

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

Toch zie ik wel mogelijkheden voor meer individuele vrijheid en efficiëntie, mits ingebed in een voldoende mate van solidariteit. Dat vergt een expliciete keuze van de politiek: waar gaat solidariteit over in eigen verantwoordelijkheid? Vanuit links zie ik de volgende elementen: Ieder een krijgt meer geïndividualiseerde uitkeringsrechten, in euro's of in dagen, die kunnen worden opgenomen wanneer het gewenst is voor bijvoorbeeld kinderopvang, scholingsverlof of pré-pensioen. Omdat lage en middeninkomens nauwelijks individueel een behoorlijk 'spaartegoed' kunnen opbouwen, wordt ook een deel van de thans collectieve sociale rechten en uitkeringen geïndividualiseerd in een spaarsysteem. Daarin kunnen bestaande collectieve spaarelementen, zoals opgebouwde vakantie- en ATV-dagen worden ingelegd, evenals het spaarloon. Ook in de WW zit een spaarelement omdat de uitkeringshoogte en duur hoger zijn naarmate men langer heeft gewerkt en premie betaald. Ook dat deel kan in het individuele spaarsysteem worden opgenomen. Denkbaar is ook de collectieve ziekte-wetuitkering bij kortdurende ziekte te verlagen tot bijvoorbeeld 90%. De premieverlaging die hierbij hoort is geen voordeel voor de werkgever, maar wordt op de individuele spaarrekening gestort, zodat iedereen zelf kan beslissen of hij de aanvulling tot 100% opneemt, of laat zitten voor andere momenten. Het versterkt de individuele verantwoordelijkheden en verhoogt de prikkel om je niet te snel ziek te melden.

Externe risico's, zoals werkloosheid en zware gezondheidsproblemen zullen collectief verzekerd moeten blijven. Hier wint solidariteit om te vermijden dat de mensen met de zwaarste risico's worden uitgesloten. Voor het (pre)pensioen blijft de voorkeur uitgaan naar een pensioen op brede solidariteitsbasis (tussen generaties), maar zoals hiervoor bepleit, tot een maximum van 1 keer modaal; daarboven is fiscale ondersteuning niet meer nodig.

Kinderopvang en verlof voor zorg zijn primair een individuele (gezins)verantwoordelijkheid, maar bij de structurele krapte op de arbeidsmarkt is het ook van maatschappelijk be-

lang het arbeidsaanbod van ouders te stimuleren. Voor hoger opgeleiden valt tot nu toe de individuele keuze om te willen werken samen met een maatschappelijke. Zij blijven aan het werk en benutten de overheidssubsidies voor kinderopvang meer dan lage en middeninkomens (SCP 2004). Als we ook lageropgeleiden aan het werk willen krijgen en houden zal voor hen de bijdrage voor kinderopvang omhoog moeten.

Doelmatigheid en eerlijke verdeling van het

Van de privatiseringsellende van de laatste 15 jaar heb ik een paar lessen geleerd

overheidsprofijt kunnen er zelfs toe leiden dat de kinderopvang een basisvoorziening wordt zoals in Zweden, waar de gemeenten voor dienen te zorgen en de kosten 3% van het inkomen zijn, met een maximum van € 200. In ons land kan dit worden ingevuld door een hogere fiscale tegemoetkoming, waarbij ouders zelf de keuze hebben voor passende opvang. De individuele verantwoordelijkheid wordt ondersteund door een publieke voorziening.

MENGING VAN OVERHEID EN MARKT?

Versterking van publieke voorzieningen en verzekeringen wordt vaak verward met de idee (of angst) dat de overheid alles zelf moet uitvoeren. En de kritiek op de overheidsbureaucratie is dan een gemakkelijk argument om de publieke voorziening zelf ook af te schaffen. Dat is echter niet nodig. Zo wordt de WA-autoverzekering wel verplicht door de overheid maar is de uitvoering volledig privaat. De organisatie vergt dus een andere discussie dan de verdeling van rechten en plichten. Ik zie minder brood in privatisering van allerlei verzekeringsrechten vanwege het risico van uitsluiting, maar in de uitvoering en organisatie kan veel verbeteren. De overheid houdt dan wel de regie, en verplicht burgers en bedrijven tot bepaalde verzekeringen (privaat, collec-

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

tieve CAO al of niet verbindend verklaard voor een sector of beroepsgroep).

Van de privatiseringsellende van de laatste 15 jaar heb ik een paar lessen geleerd als we bezien in hoeverre het is gelukt of mislukt om de publieke belangen te borgen. De eerste les is dat vooraf niet is geanticipeerd op strategisch ondernemersgedrag. Pas achteraf blijkt dat marktwerking niet tussen veel aanbieders plaatsvindt die onder de tucht van de concurrentie optimaal leveren, het werkelijke ideaal van de markt. Maar ook ex-nutsbedrijven leren razendsnel het strategische spel van de echte markt: ze gaan de concurrentiestrijd niet aan maar gaan samenwerken. Door overnames, fusies en kartelvorming vormen ze grote machten, bijna alle markten zijn oligopolistisch. Dat zet niet alleen de macht van consumenten op het spel, maar zet ook de overheid en zijn toezichthouders op een enorme achterstand. Van informatie tot het afdwingen van investeringen; steeds loopt de overheid achter de feiten aan. In de zorg zijn de verzekeraars inmiddels samengeklonterd tot enkele grootmachten. Als logische reactie zien we dat ook aan de aanbodkant. Ziekenhuizen en andere instellingen ontketenen een fusiegolf. In de energiesector hetzelfde: nog slechts 4 tot 5 super-energieconcerns beheersen de Noordwest-Europese markt waartegen de Europese mededingingsautoriteiten, laat staan de nationale, niets hebben in te brengen.

30 Een tweede ervaring met de recente liberalisering is dat het om bijzonder moeilijke producten en diensten gaat. Het zijn vaak diensten en producten die we altijd, vaak letterlijk dag en nacht, beschikbaar willen hebben en voor iedereen. Stroom en ambulances moeten er altijd zijn, de trein moet altijd precies op tijd rijden en iedereen moet verzekerd zijn van goede gezondheidszorg, ook als de klant duur is. We spreken dus vaak van sectoren waarin veel piek- en overcapaciteit nodig is. In dunbevolkte regio's staan ambulances met hoogwaardig personeel een groot deel van de tijd aan de kant. Mensen die zich willen herverzekeren voor wat uit het verzekerde pakket is geschrapt worden niet geaccepteerd of

betalen een torenhoge premie: private verzekeraars proberen met risicoselectie dure klanten uit te sluiten. Bedrijven willen niet meer investeren in stroomvoorziening voor de piekuren, want rendement is niet gegarandeerd. In een concurrerende markt blijkt dit moeilijk te organiseren; waarom zouden enkele bedrijven moeten opdraaien voor de piekcapaciteit van anderen? Om te vermijden dat bedrijven alleen de krenten uit de pap halen is nieuwe regulering nodig: meer markt betekent meestal meer overheid.

Dat is de derde ervaring met privatiseringen: we worden met enorme transactiekosten geconfronteerd. Om naleving van publieke belangen te garanderen, zeker als die tegen het (winst)belang van de private uitvoerder in gaan, zijn groeiende bolwerken van toezichthouders nodig en stapels gedetailleerde regelgeving. Pogingen van sturen op hoofdlijnen en output sneven op strategisch ondernemersgedrag. Zoals Teulings, Van Dalen en Bovenberg signaleren: er blijft altijd een beleidsvrijheid voor de private uitvoerder over, hoe veel ook wordt gereguleerd. Zij stellen dan ook dat uiteindelijk een zwaar beroep moet worden gedaan op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de ondernemers omdat het anders toch nog misgaat. Ze hebben gelijk, maar daarmee verdwijnt de garantie op publieke belangen door het putje van de ondernemersvrijheid.

Wolfson introduceerde het transactiemodel, als alternatief voor blind vertrouwen in privatisering en als alternatief voor de traditionele overheidsbureaucratie met grote regeldichtheid waarin de minister aan de top voor alles verantwoordelijk is; een model dat is vastgelopen. In het transactiemodel staat de combinatie van het goede van de overheid en markt centraal: rechten worden via de wet en politiek vastgesteld, en de uitvoering wordt zoveel mogelijk privaat in concurrentie georganiseerd.

Via vraagsturing kunnen burgers kiezen tussen verschillende uitvoerders. De uitvoerders krijgen meer professionele vrijheid; door outputafspraken zijn minder regels nodig en neemt dus de ruimte voor maatwerk en innovatie toe. Voortdurende vergelijking tussen uitvoerders

De Nieuwe Economische Agenda van Links Ferd Crone *Houd links, haal rechts in*

(benchmarking) is een effectieve methode om te blijven zoeken naar de meest efficiënte uitvoeringspraktijk. Ook Roel in 't Veld doet in de vorige S&D voorstellen voor effectieve hybride combinaties van overheid en private uitvoering, met een grotere rol voor cliënten (individueel of via panels, enquêtes's e.d.) met interne toezicht-houders. Ik wijs ook op de publieke vennootschap; een NV waarin de overheid het beleid kan aansturen door in de statuten publieke doelstellingen vast te leggen in plaats van enkelvoudige winstmaximalisatie. Het management wordt daar door aandeelhouders en commissarissen op afgerekend.

In de praktijk van Paars zijn goede experimenten gedaan, zoals Poortwachter, waarin het transactiemodel zowel op microniveau (bedrijven en arbeidsongeschikten) als op uitvoeringsniveau is toegepast. Er wordt pas een uitkering toegekend als werkgever en werknemer zich

eerst maximaal op reïntegratie hebben gericht. Ook in de bijstand/sociale zekerheid is de laatste jaren grote vooruitgang geboekt met wederkerigheid op cliëntniveau, en bij de uitvoeringsorganisaties. We hoeven ons dus niet te schamen om deze aanpak verder te propageren. Er is nu te veel ongeduld en het kabinet wil te snel weer nieuwe reorganisaties. Het is in een aantal sectoren een volwaardig alternatief voor simpele privatisering.

Ik sluit af. De linkse agenda is vol. Herverdeling van overheidsprofijt, meer individuele verantwoordelijkheid, het voorkomen van uitsluiting en een betere overheidsaansturing van private partijen zijn een antwoord op de politiek van wilde privatisering en eenzijdige focus op bezuinigingen die ten koste gaan van publieke belangen en die zwakkere groepen uitsluit. Links kan daarmee links houden en rechts inhalen.

Noten

1 Deze tekst staat langs de snelwegen in Zuid Afrika, en lijkt mij een passend motto voor de progressieve oppositie: meer in-

dividuele vrijheid en zelfbeschikking dan rechts belooft. Maar dat leidt niet per se tot minder overheidsinvloed en meer privatisering.

2 Het tweesnijdende zwaard le-

vert, mits ingepast in flankerend beleid, voordelen op voor het milieu en de werkgelegenheid: Wolfson, Koopmans, in *Ecological Economics* 19 (1996) 55-65.

Literatuur

Frans Leijnse e.a., *Anders denken over zekerheid*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, september 2002.

R.A. de Mooij en L.G.M. Stevens, 'Naar gericht woonbeleid', in: *ESB*, 25-7-2003.

Coen Teulings, Lans Bovenberg en Harry van Dalen, *De Calculus van het Publieke Belang*, Ministerie van Economische Zaken, 2003; zie ook van dezelfde auteurs: 'Privatisering of de kunst van het loslaten', in: *ESB* 23-1-2004.

SCP, *Profijt van de Overheid*, december 2003.

D.J. Wolfson, 'Optimaal Bestuur', in: *ESB*, 17-5-2002.